
Školné nanečisto

Školné nanečisto

[Reakce UK z 28/5/2009](#)

[V. Hampl pro Respekt 3.6.2009](#)

8.6.2009, rubrika: Česko, strana: 24, autor: Bára Procházková

Co přinese návrh na pětitisícové univerzitní zápisné vysoké školy

Karlova univerzita přišla s převratnou zprávou: studenti by mohli v budoucnu za studium platit. Po letech vášnivých sporů se tak zdá, že školné přestává být v Česku sprostým slovem. I když zatím jen částečně. Naše nejstarší univerzita by sice ráda odlehčila peněženkám svých studentů či jejich rodičů, svému poplatku však nefiká školné, nýbrž „zápisné“. Víc než o slovíčka jde přitom o to, jak ty peníze pomohou řešit tři zdejší zásadní problémy s vysokoškolským vzděláním.

Zaplatíš, postoupíš

„Nejhorší pro nás je, že profesori mají málo času na konzultace a že vypisují málo seminářů, i když by o ně byl velký zájem. Místo toho vyučují jinde, aby si přilepšili k platu,“ říká místopředsedkyně studentské rady na Filozofické fakultě Karlovy univerzity Silvie Mitlenerová. Dlouhodobé podhodnocení pedagogů je však jen jednou z řady potíží. Každoročně je od bran českých univerzit a vysokých škol odehán každý třetí uchazeč o studium a zatímco na Západě získala vysokoškolský titul zhruba třetina obyvatel, v Česku je to pouze dvanáct procent. Oproti úspěšným svobodným společnostem se tu také na univerzity dostává jen nízké procento studentů ze sociálně slabších vrstev, jejichž rodiče nemají vysokoškolské vzdělání.

Tuto proslulou trojici výtek vůči českému systému potvrzují opakovaně i mezinárodní analýzy a zprávy OECD. Zdejší úřady a školy vysvětlují přetrvávající problémy se vzděláním už léta stejně – na širší a kvalitnější služby nejsou peníze. A stejně tak reformátorská protistrana vytvrvala opakuje, že lékem na zablokovanou situaci je školné. Bílá kniha ministerstva školství, kterou vláda projednala letos v lednu, přišla s návrhem „odloženého školného“, které by student splácel až v době, kdy bude vydělávat více než průměrný plat. Tak by podle reformátorů studium nezatěžovalo peněženky rodičů a platil by za něj opravdu ten, kdo z něj později bude mít osobní výhody. Podle statistik totiž platy vysokoškoláků rostou rychleji než středoškolsky vzdělaných lidí.

Akademická obec pod vedením Karlovy univerzity návrh Bílé knihy odmítla a navrhla alternativu - požadovat od studentů každoročně pět tisíc korun za možnost postoupení do vyššího ročníku. Logicky se vynořila otázka, proč univerzita došla ke změně názoru. A z čeho vlastně určila výšku zápisného. A jak ty vybrané peníze pomohou vyřešit problémy, o kterých byla řeč.

Kompletní plat

Odpověď na to, co Karlovu univerzitu přimělo změnit názor, je banální: samozřejmě nedostatek peněz v kase. Karlově univerzitě podle jejího vedení chybí dvě miliardy korun, k pohodlnému chodu by ale zatím stačilo posílit stávající rozpočet zhruba o čtvrtmiliardu a hned bylo zápisné na světě. Jeho výše se spočítala tak, že členové sociální komise vydělili onu chybějící částku počtem studentů. „Školné jsme zavést odmítli, protože by se na různých fakultách platily různé částky podle finanční náročnosti studia. Dražší přírodovědné obory by si mohli dovolit pouze bohatší studenti. Protože ale škola peníze potřebuje, rozhodli jsme se pro zápisné,“ říká předseda sociální komise Akademického senátu Karlovy univerzity a zároveň student informatiky Jan Šimek.

Volba tohoto slova má v očích tvůrců několik výhod. Tou zásadní je, že o takto vybraných penězích zcela rozhoduje vedení ústavu. Zdejší školy totiž už dnes vybírají různé poplatky – například za překročení doby studia nebo za druhé

studium – a nejsou malé. Do rozpočtu Karlovy univerzity tak ročně přibude více než sto milionů korun, s těmi však šéfové školy nemohou nakládat podle svých představ, protože jsou pevně svázány s fondem stipendií. Také pravidla vědeckých grantů většinou neumožňují, aby se z jejich rozpočtu hradily jakékoliv personální náklady.

Právě s tím by měl pomoci nový poplatek. Podle informace rektora Karlovy univerzity Václava Hampla by byly peníze ze zápisného využity „na náklady na přijímání studentů a na kompletní administrativu včetně mzdových nákladů“. Při zavedení elektronického systému, jehož provoz stojí ročně čtyři až osm set korun na jednoho studenta, je náklad na vlastní zápis studentů podle zkušeností z brněnské Masarykovy univerzity zanedbatelný. Ačkoli je zvýšení platů pedagogů dobrá zpráva, nelze ani zevnitř školy přeslechnout hlasy obávající se zneužití peněz. „Je pravda, že fakulty potřebují volnou ruku v hospodaření s penězi. Na druhou stranu musí existovat jasné závazky, že peníze půjdou pouze na zlepšování studijních podmínek pro studenty. Fakultní knihovny potřebují například další knihy nebo chybí papír v kopírkách. I takové maličkosti by studentům moc pomohly,“ říká místopředseda Akademického senátu Karlovy univerzity Josef Šlerka.

Škola místo mobilu

Platy pedagogů by tedy zápisné do jisté míry vyřešilo. A jak je to s jeho účinkem na léčbu jiných bolestí českého vzdělávacího systému? „Univerzity už několik let přijímají nadlimit studentů, více jich rozhodně přijímat nemůžeme,“ říká mluvčí Karlovy univerzity Václav Hájek na otázku, zda nový poplatek za studium umožní škole rozšířit počet studijních míst.

Na sociální skladbu vysokoškolského studentstva by zápisné podle jeho kritiků mělo velmi negativní vliv. „Studenti by byli ještě více závislí na finanční situaci svých rodičů, než je tomu doposud. Je to ta nejhorší verze poplatků, protože na zápisné se ani nedá vzít půjčka,“ říká známý reformátor a spoluautor Bílé knihy sociolog Petr Matějů.

Karlova univerzita však kritiku razantně odmítá. „Pět tisíc je částka, která podle všech sociologických dat u drtivé většiny studentů sociální bariéru netvoří,“ říká rektor Karlovy univerzity Václav Hampl. Děkan Masarykovy univerzity v Brně Jiří Zlatuška, který se k návrhu Karlovy univerzity připojil, částku srovnává například s průměrným měsíčním účtem za mobilní telefon, a považuje ji proto pro mladého člověka za únosnou. „Když si student může dovolit telefonovat měsíčně za pětistovku, bylo by čistým populismem ji označit za sociální bariéru,“ vysvětluje Zlatuška. O tom, kolik peněz studenta a jeho rodičů opravdu unese, však nikdo na univerzitě žádné konkrétní informace nemá.

Petr Matějů obtěžkává zápisné i dalším záporem – peníze vybrané touto formou nijak neovlivní kvalitu studia: „Zápisné na administrativu na rozdíl od školného nestaví studenty do role klientů, kteří by mohli za své peníze požadovat vyšší kvalitu poskytovaného vzdělání,“ tvrdí Matějů a obhájuje svůj koncept odloženého školného: „Pokud univerzita peníze dostane dopředu, nemusí nic moc měnit, pokud by ale část peněz dostávala zpětně podle úspěšnosti absolventa, byla by více motivovaná připravovat studenty na situaci na pracovním trhu.“ Univerzity však mají strach, že přijetím návrhu z Bílé knihy by se dostaly do větší konkurence a přišly by „zbytečně“ o část státní podpory. „Pokud bychom poplatkům za studium říkali školné, pak už by nebyl žádný rozdíl mezi státními a soukromými školami. Ty soukromé by pak začaly požadovat také příspěvky ze státního rozpočtu. A protože se na školství přidávat nebude, musel by se tedy stejný balík peněz rozdělit mezi více škol,“ říká brněnský děkan Zlatuška. Konkrétně by to znamenalo, že by se stávajících 24 miliard ročně dělilo nejen mezi 45 státních škol jako dosud, ale o svůj díl by se přihlásilo i 26 soukromých vysokých škol, které dnes inkasují školné, a tudíž nemají na státní dotace nárok.

Další problém je podle rektora Karlovy univerzity Hampla možné problematické vymáhání dluhu na absolventech a také to, že není dopředu jisté, kolik peněz budou lidé s univerzitním diplomem nakonec vydělávat. „Část žen jde například na mateřskou, a poté nevydělává dostatek, protože pracuje jen na částečný úvazek,“ doplňuje kolegu Zlatuška.

K návrhu Karlovy univerzity by se v těchto dnech měly vyjádřit i ostatní vysoké školy, které zatím nemají jednotný názor. Část rektorů iniciativu Karlovy univerzity vítá, jiní jsou zásadně proti. Ministerstvo školství už oznámilo, že pokud návrh podpoří i další vysoké školy, bude se podkladem na podzim zabývat. Q

Zápisné na rozdíl od školného nestaví studenty do role klientů, kteří by mohli za své peníze požadovat vyšší standard.